

- | MARCO L. PETERSEN (RED.): *Sønderjylland-Schleswig Kolonial. Kolonialismens kulturelle arv i regionen mellem Kongeåen og Ejderen. Das kulturelle Erbe des Kolonialismus in der Region zwischen Eider und Königsau*, Syddansk Universitetsforlag 2018, 438 s., 398 kr.

Den dansk-tyske region Sønderjylland-Schleswig bærer på en kolonial arv fra Danmark såvel som Tyskland. Den danske kolonialhistorie begyndte, da Christian 4. tog Tranquebar i Indien i besiddelse. I 1650'erne blev dette udvidet med nogle områder i det nuværende Ghana og i 1666 Skt. Thomas i Vestindien. Senere kom flere kolonier til såsom Skt. Croix i Vestindien i 1733. Disse kolonier var små sammenlignet med, hvad andre aktører som England, Frankrig, Holland eller Portugal besad. Alligevel var der personer i Danmark, som tjente store rigdomme i kolonierne såsom grev Schimmelfmann, og nogle af disse personer havde tilknytning til Sønderjylland-Schleswig.

Ved siden af den danske kolonihistorie, som lige er blevet fejret i et stort 5-binds-værk i anledning af 100-års jubilæet for salget af Dansk Vestindien til USA i 1917, har Sønderjylland dog også del i den tyske kolonialhistorie. Denne begyndte først, da Danmark allerede var i gang med at sælge sine kolonier til England og USA med begyndelse i 1850'erne. Så sent som i 1880'erne begyndte det tyske kejserrige under Bismarck at blive en aktør i kolonialpolitikken: Tysk Østafrika, Tysk Sydvestafrika, Togo og Cameroun blev tyske kolonier. Senere kom en flådebase i Kiautschou i Kina samt nogle besiddelser i Sydhavet til. Med 1. Verdenskrig var det igen slut med den tyske kolonialperiode, som kun blev til en fodnote i den tyske historie.

Alligevel har den danske og den tyske kolonialhistorie efterladt sig spor både i det nu danske Sønderjylland og det nu tyske Schleswig. I 22 bidrag samler bogen koloniale spor ved periferien mellem Kongeåen og Ejderen. Forfatterne har meget forskellige baggrunde og belyser meget forskellige aspekter af den sønderjysk-slesvigske kolonialhistorie. Undervejs prøver forfatterne at bryde traditionelle perspektiver og eurocentriske fordomme.

Kolonialhistorien begyndte tidligt med rejser til fremmede kolonier og i fremmed, ofte hollandsk tjeneste. Flere sønderjyder kom rundt i verden på hollandske skibe. Mest berømt er nok Seneca Ingersen, som kom fra en nordfrisisk bondefamilie. Han blev så rig i Batavia, at han blev baron og købte godset i Gelting, som til i dag er i familiens eje (Detlev Kraack). Kolonialhistorien er fyldt med myter. Vi har lært i skolen, at Tyskland byttede Zanzibar mod Helgoland, men det var i virkeligheden nok lidt mere kompliceret og del af en større interesseudligning mellem Tyskland og England. Omvendt tilbød Danmark i 1867 åbenbart De Vestindiske Øer i bytte mod Nordslesvig (Klaus

T. Petersen). Og nogle sønderjyder som H.P. Hansen og Michael Jensen viser sig at være forkæmpere for den tyske kolonialpolitik i den tyske rigsdag for på den måde at fremme deres politiske og økonomiske interesser (Mikkel Leth Jespersen). Også hidtidige koloniale helte som Sönke Nissen, som skabte sig en formue ved kolonialbanen og diamanter i Afrika, bliver afmytologiseret (Marco L. Petersen).

Forfatterne trækker i deres bidrag overraskende linjer. Interessant er de (uforventede) økonomiske forbindelser. Fra teglværkerne ved Flensborg Fjord bliver der via ballasten i skibene trukket tråde til Vestindien, hvor stenene stadigvæk markerer de historiske kvarterer (Torben A. Vestergård/Jørgen G. Berthelsen). Og fra Kobbermøllen ved Kruså kom kedlerne og panderne til sukker- og romproduktionen i Vestindien, og kobberet blev brugt til at beskytte skibene mod skibspæleorm (Jan P. Jessen). Omvendt kom der produkter tilbage fra kolonierne. Således opstod tobaksfabrikker, sukkerkogier og rombrændier, sidstnævnte især i Flensborg. Kolonialforretninger som C.C. Petersen i Flensborg blev befolkningens berøringspunkt med kolonierne (Susanne Grigull, Thomas Overdick og Joana Schröder) – og begrebet har i Danmark faktisk overlevet til i dag.

Både snedkerkunst og billedkunst bidrog til at fasttømre det eurocentriske perspektiv (Susanne Grigull). Maleriet var med til at skabe de koloniale konstruktioner og bidrog til den koloniale propaganda. Således deltog Emil Nolde på en sydhavsekspedition (Aya Soika).

Missionen fra Christiansfeld skabte sin helt egen dagsorden som plantageejer. Men også det evangelisk-lutherske missionselskab i Breklum var med til at skabe et bredt lokalt grundlag i det nordfrisiske nærområde og forsynede befolkningen derhjemme med oplysninger fra missionsområderne i kolonierne. På den måde bidrog selskabet til koloniseringen og til at oprette og vedligeholde et tilsvarende verdensbillede (Kerstin Jäger). Bagatelliseringen af egen kolonialhistorie var typisk for Tyskland. Endnu i 1926 blev der oprettet en kolonial kvindegymnasium i Rendsborg, som uddannede kvinder til koloniale tjenester frem til 1945 (Monika Mattlener).

Siden 1980'erne er man i Tyskland begyndt at se mere kritisk på kolonialhistorien. Det kommer for eksempel til udtryk i Eckernförde i diskursen om Tanga-Platz. Især i Flensborg er den koloniale arv endnu meget synlig i bybilledet og skal integreres (Lars Jensen/Björn Lingner), og også i flådehistorien kan der findes imperiale og koloniale perspektiver (Christian Jentsch). Museerne i regionen er fyldt med koloniale genstande. Den jamaicanske kulturvidenskabskvinde Imani Tafari-Ama har iagttaget erindringskulturen i Flensborg i 18 måneder og bryder i sit bidrag med mange eurocentriske traditioner og historiebilleder.

I det hele set er bogen en fornøjelse, som kun kan anbefales. Den er fyldt med store illustrationer, som giver en visuel nydelse. Den inspirerer også til at tænke videre. Kolonialhistorien ses i denne bog åbenbart kun som noget, der angår de varme lande. Grønland – som fembindsværket om den danske kolonialhistorie har helliget et helt bind – bliver ikke nævnt. Men faktisk er Grønland jo det sted, hvor den danske kolonialhistorie har levet længst, og derfor savner jeg det i denne bog. Og jeg ved, at nogle sønderjyder også har været i Grønland. Deres historie mangler at blive fortalt.

Jeg vil desuden gerne tilføje et aspekt, der kunne være behandlet, nemlig den tidligt afbrudte kolonialhistorie, som Danmark og Tyskland har til fælles. Andre lande, som havde en større og længere kolonialhistorie som Storbritannien eller Frankrig, har åbenbart haft nemmere end Danmark og Tyskland ved at integrere kolonialhistorien i deres historie og lade den blive en del af deres historie, selvom den er fyldt med mørke og grufulde historier. Hvorfor har lande med en „lille“ kolonialhistorie det sværere med deres koloniale fortid? Er det, fordi de er mere åbne for historiens mørke sider, som man stadig fortrænger i England og Frankrig?

Martin Rheinheimer

| ANNE KATRINE GJERLØFF & ANETTE FAYE JACOBSEN: *Da skolen blev sat i system 1850-1920. Dansk Skolehistorie 3. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*, red. Charlotte Appel & Ning de Coninck-Smith, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2014, 446 s., 399,95 kr.

Fembindsværket *Dansk Skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år* var en milepæl i dansk skole- og samfundshistorie, da det udkom i anledning af grundskolens jubilæum i 2014, og vil givet de næste mange årtier være det grundværk, som forskere konsulterer. Tredje bind af *Dansk Skolehistorie* dækker, som titlen peger på, den formative periode, hvor folkeskolen fik navn og grundlæggende form, og er, som forfatterne også gør opmærksom på, en af de mest beskrevne i dansk uddannelseshistorisk forskning. Der er desuden tale om en periode, hvor dansk uddannelseshistorisk skrivning tog form med Joakim Larsens ikoniske *Bidrag til den danske folkeskoles historie* (1893-99), som indtil det fembindsværk, hvis bind 3 er genstanden for denne anmeldelse, var et nøglereferenceværk på området. Larsens værk havde selskab af en gryende faglitteratur i form af publikationer om undervisning og undervisningslære, der til tider både indeholdt historiske afsnit og komparative afsnit om skolen i andre lande, en litteratur, der rettede sig mod såvel den ambitiøse og kaldsengagerede lærer som mod andre